

Bredeplaats 7, Franeker

Matthijs Graafland

INLEIDING

In het centrum van Franeker ligt de Bredeplaats. Het is een plein waar de sporen van een rijk verleden nog goed zichtbaar zijn. De middeleeuwse Martinikerk valt het meest op. Tegenover de kerk, aan de andere kant van het plein, staat een stins: de naam verwijst naar 'stenen huis'. Het is rond 1500 gebouwd voor een vooraanstaande Fries, Juw Dekema, die een goed verdedigbaar huis nodig had om zich te beschermen tegen zijn vijanden. Friesland werd destijds verscheurd door twisten tussen rivaliserende groepen die elkaar gewapenderhand bestreden. Juw Dekema was legeraanvoerder van zo'n groep.

Het Dekemahuis, eind negentiende eeuw. Het gedeelte rechts werd in 1900 door Heiman Leijdesdorff gekocht.

Dit Dekemahuis werd nadien nog bewoond door een aantal professoren van de universiteit die Franeker ooit rijk was en het heeft nog een aantal jaren als stadhuis dienst gedaan. Ook is het enige generaties lang een joods huis geweest. In 1900 kocht Heiman Leijdesdorff het westelijk deel van het huis en vestigde zich er als koopman.

VAN PRESSBURG NAAR SNEEK

De grootvader van Heiman, Salomon Levie Leijdesdorff, emigreerde eind achttiende eeuw van Pressburg – het huidige Bratislava in Slowakije – naar Nederland. Emigreren is ingrijpend en was vaak een bittere noodzaak. Hoewel de omstandigheden waarin hij verkeerde niet worden vermeld, zal het antisemitisme hem het leven in Pressburg uiteindelijk onmogelijk hebben gemaakt.

In het Friese Sneek wordt hem het burgerrecht verleend. Dat recht was zeker geen vanzelfsprekendheid. Je moest er als jood fors voor betalen. Salomon Levie had dus geld. Wat er daarna is misgegaan is niet duidelijk, maar de welstand was van korte duur. Er volgde een min of meer gedwongen verhuizing naar Leeuwarden, waar zijn naam vele jaren voorkomt op de bedelingslijsten van de joodse gemeente.

SOLDAAT-KOOPMAN

Zijn zoon Levie Salomon is de eerste Leijdesdorff die in Franeker gaat wonen. Hij heeft dan al een ruim zestien jaar durende militaire carrière achter de rug als fuselier (geweerschutter). Het is geen weelde die hem zo lang onder de wapens heeft gehouden. Zijn vader heeft chronisch geldgebrek, dus de soldij die hij al die jaren ontving door van welgestelde jongemannen de dienstplicht over te nemen, is meer dan welkom. Eenmaal uit het leger trouwt hij met de veel jongere Rebecca Isaaks Akker. Ze verhuizen van Leeuwarden naar Franeker waar Levie Salomon probeert het steeds groter wordende gezin te onderhouden met inkoop en verkoop van goederen. De soldaat is koopman geworden. De kinderen Heiman en Abraham, een tweeling, treden in de voetsporen van vader, want ook zij worden ondernemer. Abraham wordt

slager in Franeker en Heiman specialiseert zich, na wat omwegen, in de meubelhandel. Hij koopt voor drieduizend gulden het westelijk deel van het Dekemahuis aan de Breedeplaats 7. Uit advertenties blijkt dat hij er aanvankelijk kolomkachels, vierkante kachels en turfbakken verkoopt. Ook voor Staatsloten kun je bij hem terecht.

Voordat hij aan de Breedeplaats zijn nering gaat uitoefenen, is hij hoofd-depohouder van in het gesticht vervaardigde matten. In Franeker waren van oudsher, en zijn er nog steeds overigens, instellingen voor psychiatrische patiënten.

Het statige Dekemahuis is al eerder in tweeën gesplitst. Het oostelijk deel behoudt de authentieke bouwstijl, maar de bedrijfsvoering van Heiman maakt het noodzakelijk het westelijk deel van het pand gron-

Breedeplaats 1906, een historische optocht. Leden van de familie Leijdesdorff en personeelsleden hangen uit het bovenraam om alles goed te kunnen zien. De vlag is uitgestoken.

dig aan te passen. In 1902 wordt een deel van de voorgevel gesloopt en veranderd in een winkelpui van hout.

Heiman en zijn vrouw Saartje van Esso gaan samen met hun kinderen boven de zaak wonen. De groei van het bedrijf maakt een tweede verbouwing noodzakelijk. Het westelijk deel van de voormalige Dekema-stins wordt geheel gesloopt. Alleen het houten skelet blijft staan en achter het huis wordt op de restanten van de oude kolfbaan een opslagruimte gebouwd.

GROEI

Het gaat goed met de zaken. Heiman had al eerder een werkplaats in de tuin achter het huis laten bouwen waarin hij als meubelmaker aan de slag gaat. De kachels en turfbakken gaan er langzamerhand uit. Er is steeds meer personeel nodig om aan de vraag voor meubels te voldoen.

Heiman, kinderen Louis, Bernard, Rebecca (Bets) en echtgenote Sara van Esso.

Zijn vrouw Saartje heeft een huishoudster om het grote huis aan kant te brengen en een legertje dienstmeiden helpt in bedrijf en huishouding. De antiquiteiten worden in de omgeving opgekocht om ze aan de Breedeplaats weer te verkopen. Bovendien is Heiman beëdigd makelaar in roerend goed, wat inhoudt dat hij de waarde van goederen, in dit geval van antiquiteiten, mag taxeren. Het verdiende geld wordt mede gebruikt om panden in het nabijgelegen Harlingen te kopen en die te verhuren. Zijn kinderen kunnen een goede opleiding volgen en een opvolger staat klaar in de persoon van zoon Bernard.

Niet alle zaken leveren geld op. Net als veel andere Nederlandse investeerders heeft Heiman fors belegd in Russische staatsobligaties. Het geïnvesteerde geld is ingezet om de aanleg van een Russisch spoorweg-netwerk te bekostigen. Die obligaties zullen veel geld gaan opleveren, denken de investeerders, en ook Heiman rekent zich rijk. De Oktober-revolutie van 1917, waarbij de bolsjewisten onder leiding van Lenin de macht grijpen, gooit roet in het eten. De obligaties zijn opeens waardeloos. Gelukkig heeft Heiman wat vet op de botten waardoor hij niet failliet gaat, maar de sfeer tijdens Chanoeka in december van 1917 zal eronder geleden hebben. De obligaties zijn nog lang bewaard; wie weet zou er ooit een schadeloosstelling komen. Die is er niet gekomen.

LIBERALEN EN SOCIALISTEN

Heiman, ondernemer, stemt liberaal. Dochter Rebecca (Bets) is uit ander hout gesneden. Ze trouwt, tegen de zin van de familie, met Eeltje Molenaar, een niet-jood die bovendien ook nog een tamelijk militante socialist blijkt te zijn. Hij is Fries Statenlid voor de SDAP. Toen deze Eeltje op een dag als afgevaardigde naar Den Haag moest en hij de treinreis in de Eerste Klasse aflegde, waren de schampere opmerkingen in huize Leijdesdorff niet van de lucht: een socialist die eersteklas reist... een gotspe!

Bets verblijft noch verbloost en besluit om tijdens een SDAP-manifestatie haar zeepkist voor het bedrijf van haar vader te plaatsen en luidkeels haar socialistische idealen te ventileren. Dat is een stap te ver voor

vader Heiman; hij verbreekt de banden met zijn dochter. Geloof en politiek kunnen veel schade aanrichten in families. Gelukkig zit het zeer bij de andere leden van het gezin niet diep. De volwassen kinderen van Heiman en Saartje sluiten al snel weer vrede met hun zus.

H. LEIJDESDORFF EN ZN.

Zoon Bernard komt in de zaak van vader en in 1918 neemt hij het bedrijf over. Heiman en Saartje verhuizen naar Leeuwarden, waar een veel grotere joodse gemeenschap woont dan in Franeker. Bernard en zijn vrouw Esther Pais gaan met hun pasgeboren dochtertje Sara boven de winkel wonen.

Veel boerenzonen en -dochters weten de meubelzaak aan de Breedeplaats te vinden. Voordat ze met elkaar trouwen is er jarenlang gespaard voor een uitzet en daar hoort natuurlijk ook ambachtelijk vervaardigd meubilair bij. Opvallend is dat veel van hen betalen met gouden tien-

Esther, Sara en Bernard.

tjes. Papiergeld is weliswaar sinds 1903 een wettig betaalmiddel, maar als je gaat trouwen is goud veel chiquer dan papier, vonden veel boeren.

Het gezin, geboren en getogen in Franeker, is volledig geïntegreerd in de gemeenschap. De taal waarin ze zich uitdrukken is het Stadsfries, een dialect dat in veel Friese steden wordt gesproken en dat beïnvloed is door het Nederlands. Bernard vindt het heerlijk om in zijn schaarse vrije tijd met een vogelboek de polder in te trekken om vogels te spotten. Dochter Sara is een slimme meid die na de lagere school in Franeker op de 'Rijks HBS' in Harlingen haar studie vervolgt.

Erbij horen is echter geen vanzelfsprekendheid. Dat ervaart een aange trouwd familielid van Bernard, woonachtig in een ander deel van het land. Voor deze middenstander komt de klad in de handel als er steeds meer klanten wegblijven. In het destijds sterk verzuilde Nederland schromen dominees en pastoors niet om de kerkgangers op te roepen alleen te kopen bij winkeliers van de eigen kerk. 'Huisgenoten des geloofs' worden deze winkeliers vroom genoemd. Het familielid van Bernard is geen 'huisgenoot' en gaat dat steeds meer merken door afnemende klandizie.

Bernard heeft hem kunnen bijstaan. Zijn toenemende welvaart stelt hem in staat zijn verwant aan antiquiteiten-voor-de-verkoop te helpen waarvoor deze niets hoefde te betalen. Zo kan hij het hoofd boven water houden.

De nazaten van Salomon Levie Leijdesdorff, die Pressburg verruilde voor Sneek, deden het goed. Ze leidden een leven, natuurlijk met ups en downs, dat het waard was geleefd te worden.

Tweeëndertig jaar nadat Bernard 'Meubelen en Antiquiteiten' had overgenomen van zijn vader Heiman vallen de Duitsers ons land binnen. Het leven dat het waard was geleefd te worden komt op de tocht te staan. Het gezin besluit in de loop van 1941 onder te duiken.

In Grou, boven de zuivelwinkel van Simke en Tietje Blaauw, brengen Bernard en Esther de oorlog door. Ze overleven de oorlog. Het in 1941 door de overheid onrechtmatig verkochte huis aan de Breedeplaats

18 april 1945. Bernard en Esther zijn opgehaald van hun onderduikadres en weer terug in Franeker.

komt weer in hun bezit. Bernard heeft niet lang kunnen genieten van dit rechtsherstel. Hij overlijdt in 1947 aan een hartstilstand.

Dochter Sara trouwt met Levie (Wiek) Speijer. Esther Leijdesdorff-Pais is niet in Franeker blijven wonen; ze verhuist naar Diemen en later naar Den Haag. Ze overlijdt in 1978, zesentachtig jaar oud. Het echtpaar is begraven, naast en bij familieleden, op de Joodse begraafplaats in Harlingen.

EPILOOG

Dit verhaal is een bewerking van een artikel dat ik in 2020 schreef over het online project van journalistiek platform Pointer (KRO-NCRV) over joods vastgoed dat in de Tweede Wereldoorlog werd geroofd. Dit leidde tot een ontmoeting met kleinkinderen van de onderduikgevers Simke en Tietje Blaauw en met een kleinzoon van Bernard en Esther Leijdesdorff. Zij besloten een postume Yad Vashem-onderscheiding aan te vragen voor Simke en Tietje. Mede dankzij deze twee moedige Friezen kregen Bernard en Esther nog tijd van leven.

Als Breedeplaats 7 door de familie Leijdesdorff verkocht wordt is het huis niet langer een joods huis. Dacht ik. Een misvatting. De ontmoetingen die er volgden, de verhalen, de herinneringen, de vriendschappen maken Breedeplaats 7 voor altijd een *Joods Huis*.

BRONNEN

Familiearchief Leijdesdorff (beheerder Hans Leijdesdorff).

Kadaster Genealogieonline.nl.

Historisch Centrum Franeker.

Tessa Blaauw en Titia Koopstra, kleinkinderen van Simke en Tietje Blaauw, Ed Speijer, zoon van Sara Speijer-Leijdesdorff en Wiek Speijer, kleinzoon van Bernard en Esther.

Delpher.nl.

Over de auteurs

Peter-Paul de Baar (1952) is historicus en journalist. Zijn UvA-dictoriaal-scriptie over Alida de Jong werd in 1985 bewerkt tot brochure en uitgegeven door de Vrouwenbond FNV en de Alida de Jong school (Utrecht). Van 1989 tot 2018 was hij hoofdredacteur van maandblad *Ons Amsterdam*. In 2023 verscheen zijn biografie van schrijver, schoolmeester en socialist Theo Thijssen, SDAP-fractiegenoot van Alida de Jong in de Tweede Kamer en de Amsterdamse gemeenteraad.

Frans Duivis (1946) is geboren en getogen in het Klein Trippen huis aan de Kloveniersburgwal 26 in Amsterdam. Na zijn pensionering als redacteur bij uitgeverij Het Spectrum bracht hij in 2013 in eigen beheer *Groter dan het lijkt: De geschiedenis van het Klein Trippen huis* uit. Hij is vanouds geïnteresseerd in de Bethaniën- en Nieuwmarkt buurt en schreef met Simon van Blokland in 2016 *Het Bethaniënblok in Amsterdam: Onder de sluier van het verleden vandaan* (Walburg Pers). Frans schrijft tevens voor het maandblad *Ons Amsterdam*.

Enno van der Eerden (1956) studeerde enige jaren geschiedenis en psychologie en was werkzaam bij de Amsterdamse Athenaeum Boekhandel. Vanaf 1987 was hij actief als freelance journalist voor verschillende dag- en weekbladen en sinds 2000 is hij als redacteur verbonden aan het Contactblad van Stichting 1940–1945. Ook levert hij regelmatig bijdragen aan het literair-historische tijdschrift *De Parelduiker*. In 2011 publiceerde hij het boek *Ascona: Bezield paradijs*. Momenteel werkt hij aan een boek over Nederlandse romans over de Tweede Wereldoorlog die in de eerste jaren na de bevrijding verschenen.

Roald van Elswijk (1974) is historisch taalwetenschapper en werkzaam als onderzoeker en docent. Hij is sinds zijn jeugd geïnteresseerd in joodse thema's. Hij fotografeert joodse begraafplaatsen, doet onderzoek en schrijft. Als spreker is hij ook betrokken bij Open Joodse Huizen.

Reinier Goud (1950) richtte zich na zijn werk in het internationaal waterbeleid meer en meer op onderzoek naar familiehistorie. Zijn interesse gaat uit naar de onderduikperiode van zijn schoonmoeder Catharina Davids in Friesland, de geschiedenis van de familie Davids en de familie Hoofiën, met name naar het gezin van rabbijn Jacob Hoofiën. Het verhaal van Reiniers eigen voorouders is ook interessant, zoals dat van zijn grootvader Jo Goud, die tijdens de Tweede Wereldoorlog Het Parool drukte (Tweede Paroolproces). En van zijn overgrootvader Arie Goud, die een rol speelde in de opkomst van het socialisme.

Matthijs Graafland (1956) was veertig jaar werkzaam in het onderwijs. Hij is verbonden aan stichtingen die het behoud en het onder de aandacht brengen van joods erfgoed behartigen.

Koen Hilberdink (1957) is biograaf en literatuurwetenschapper. Hij promoveerde aan de Universiteit Maastricht op *Ik ben een vreemdeling. Ik sta apart: Een biografie van Paul Rodenko* (2000) en was de bezorger van Rodenko's essays en kritieken. In 2007 verscheen zijn biografie over Hans Lodeizen, tien jaar later *J.B.W.P.: Het leven van Johan Polak* en in 2023 *Strijd om de ziel: Het leven van P.C. Kuiper (1919–2002) in psychiatrie*. Met Wiljan van den Akker bezorgde hij *Werkversies van 'Op weg naar het einde': Uit het archief van J.B.W. Polak*.

Channa Kistemaker (1956) is afgestudeerd als classica en heeft zich later in het Hebreeuws bekwaamd. Zij doet historisch onderzoek naar de religieus-joodse boekcultuur in Nederland van 1815 tot nu. Ook houdt zij zich bezig met het documenteren van de grafzerken op de Joodse Begraafplaats Zeeburg en vertaalt zij poëzie uit het Ivriet.

Wietske Koen (1969) is verslaggever bij de Leeuwarder Courant/Dagblad van het Noorden en heeft als specialisme politie en justitie. Ze werkt mee aan Radio Ramkraak, de wekelijkse podcast van beide kranten, en ze is te horen in ‘Penoza op het platteland’, een podcast van NPO Radio 1 en AVROTROS. Behalve in misdaad is Wietske geïnteresseerd in literatuur en historie. Soms combineert ze deze zaken. Zo ging Wietske in 2019 de gangen na van haar oudoom, de Amsterdamse verzetsman Chris Wissema. Ze volgde zijn spoor tot in concentratiekamp Gross Rosen in het huidige Polen en schreef er een artikel over dat vijfenzeventig jaar na zijn vermissing werd gepubliceerd.

Noa de Leon-van den Berg (1976) is advocaat te Utrecht. Ze is ook redacteur en auteur van het *Groot Juridisch Sprookjesboek*. Als zelfbenoemd familie-chroniqueur doet ze genealogisch onderzoek naar haar familiegeschiedenis.

Ruth de Liever (1966) heeft communicatiewetenschappen gestudeerd en is jarenlang werkzaam geweest als video-editor, onder meer bij een televisiestation op Bonaire. Momenteel werkt zij met veel plezier in een boekhandel en geeft Nederlandse les aan anderstaligen. Research doen naar (joods) verleden is haar passie.

Janny van der Molen (1968) is schrijfster van met name verhalende non-fictie voor jongeren over geschiedenis, filosofie en psychologie. In samenwerking met de Anne Frank Stichting verschenen haar boeken *Buiten is het oorlog: Anne Frank en haar wereld* (Ploegsma, 2011) en *Vergeet mij niet: Anne Franks vrienden en vriendinnen* (Ploegsma, 2022). Met Klaas A.D. Smelik schreef zij *Ik zou lang willen leven: Het verhaal van Eddy Hillesum* (Balans, 2014). Diverse van haar boeken zijn vertaald. Naast haar schrijverschap werkt Van der Molen als algemeen geestelijk verzorger in de psychiatrie.

Alexandra Nagel (1961) heeft de laatste jaren onderzoek verricht naar de joodse handlezers Julius Spier (1887–1942) en Philip Meerloo (1908–1942). Zij is momenteel gastmedewerker bij het Allard Pierson Museum Amsterdam, om te helpen de handleeskundige nalatenschappen van beide heren te ontsluiten. Daarnaast leeft het plan om een biografie over Spier te schrijven.

Roeland Oudejans-Albers (1979) had als favoriet vak op school geschiedenis en zijn interesse ging vooral uit naar de vele thema's van de Tweede Wereldoorlog. Hij is in dienst van een zorgaanbieder, op het terrein waar vroeger Het Apeldoornsche Bosch was gevestigd. Roeland is een van de initiatiefnemers van het gedenkstenenproject in Apeldoorn. Hij doet onderzoek naar de ruim vierhonderdtwintig joden die in het dorp woonden, maar de oorlog niet hebben overleefd. Daarnaast doet Roeland onderzoek naar Apeldoorn als onderduikdorp en de rol van de lokale politie bij het oppakken van joden.

Aline Pennewaard (1978) is Holocaust-historica, schrijfster en onderzoekster. Ze studeerde in Nederland en Israël en werkt momenteel aan haar promotieonderzoek over de deportaties vanuit Nederland naar de concentratiekampen. Voor het monumentale project *In Memoriam* (2012) verzorgde zij de beeldredactie. Door de jaren heen publiceerde ze diverse boeken over de Holocaust, waaronder *De Treinreis* (2018), *Van Kleermaker tot Kapo* (2018) en *Bernie's Oorlog* (2020). In 2023 verscheen haar boek *Rebellie van de Hoop* met een gelijknamige documentaire over de Nederlandse strijd voor de vrijheid van Sovjet-joden. Ze schreef in 2018 al eens mee aan *Joodse Huizen 4*.

Aldert Pilkes (1951) is psycholoog. Hij is opgegroeid in en nu eigenaar van het huis waarin Lonny en Klara Knoop waren ondergedoken. Hij ging bij hen op kamers toen hij in Amsterdam studeerde. Hij onderzoekt de geschiedenis van beide families en doet bestuurswerk bij een

museum en een molenstichting. Aldert Pilkes is getrouwd en heeft vijf kinderen en twee kleinkinderen.

Frits Slicht (1955) werkte lange tijd als leraar geschiedenis. Sinds zijn afscheid als leraar is hij vanaf 2007 vrijwilliger bij de website Geheugen van Oost (geheugenvanoost.nl) en schrijft hij regelmatig voor het digitale joodse monument. Voor Geheugen van Oost interviewde hij vele mensen met een joodse achtergrond. Zij vertellen in alle openheid over hun jeugd in de Transvaalbuurt van Amsterdam-Oost. In 2013 is een aantal van deze interviews bewerkt en in eigen beheer uitgegeven met als titel *Verteld om niet te Vergeten*. Slicht geeft regelmatig lezingen voor Open Joodse Huizen. Voor Herdenken en Vieren (4 en 5 mei-comité) leidt hij basisschoolleerlingen rond langs bijzondere plekken in de Transvaalbuurt.

Rob Snijders (1959) Is geboren en getogen in Rotterdam en woont ruim drie decennia in Amsterdam. Hij is redacteur van joodserfgoedrotterdam.nl en joodsamsterdam.nl. Na eenendertig jaar leraarschap ging Rob geschiedenis studeren aan de UvA, waar hij na het behalen van een Master Geschiedenis in 2020 in 2021 zijn master Hebrew en Jewish Studies behaalde. Met zijn studie richt Rob zich op de geschiedenis van het Nederlandse jodendom. Hij werkte mee aan een boek over de joodse geschiedenis van de Zandstraatbuurt in Rotterdam, verzorgt rondleidingen door joods Amsterdam en joods Rotterdam, was betrokken bij twee afleveringen van *Verborgene Verleden* en schreef in elk deel van *Joodse Huizen* een verhaal.

Debora Vonk (1966) houdt zich bezig met onderzoek naar en schrijven over de Tweede Wereldoorlog. Aanvankelijk in brede zin maar al snel toegespitst op de oorlog in relatie tot het jodendom.

Tjitte de Vries (1951) had een joodse moeder Lyia Landau en een gereformeerde vader Gerrit de Vries. Hij schreef eerder voor *Joodse Huizen 6* (Nieuwe Herengracht 137-139, Amsterdam) over de chocolade- en suikerwerkfabriek van zijn grootvader Philip Landau, en voor *Joodse Huizen 7* (Heinzestraat 3, Amsterdam) over zijn oudoom Mosiek Hercke Landau, die in 1929 voorzanger werd van de synagoge aan het Jacob Obrechtplein. Tjitte groeide op in Sneek, studeerde Rechten in Groningen en werkte vijfendertig jaar als milieuadviseur bij de provincie Groningen. Na zijn pensionering ging hij op zoek naar het verhaal van de familie Landau, resulterend in zijn boek *En toch willen we liever hier blijven: Over de gebroeders Landau en verders* (2022). Daarin beschrijft hij onder meer hoe zijn moeder, als zestienjarige kinderverzorgster in de crèche, hielp bij het wegsommokken van meisjes uit de Hollandsche Schouwburg.

Gerko Warner (1982) is geboren, getogen en nu weer woonachtig in Ommen. Hij is op dit moment werkzaam in het basisonderwijs, maar ontwikkelde al op jonge leeftijd een interesse voor geschiedenis. Hij schreef enkele publicaties over de geschiedenis van zijn geboortegrond en deed in de afgelopen jaren onderzoek naar het joodse leven van Ommen vanaf de oorsprong in de zeventiende eeuw tot het einde van de Tweede Wereldoorlog. Dit moet resulteren in een uitgave met als voorlopige titel: *Kiezels die nooit verdwijnen*. Ook is hij betrokken bij de stichting Herdenking Joods Ommen (joodsommen.nl).

Paul Welling (1948) is zich na zijn werkzaamheden voor het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) nog intensiever gaan bezig houden met genealogisch onderzoek dan voordien. Met ruim achthonderd ‘spannende’ verhalen op zijn blog laat hij zien dat dit medium zich uitstekend leent om resultaten van genealogisch onderzoek voor een breed publiek (130.000 lezers in 61 landen) toegankelijk te maken.

Catherina van Willigenburg (1952) werkte vijfendertig jaar bij de Openbare Bibliotheek Amsterdam. In 2019 bezocht zij Auschwitz om haar daar vermoorde overgrootmoeder te gedenken. Sindsdien doet zij onderzoek naar haar geschiedenis en dat van andere, door de nazi's vermoorde, familieleden.

Namenregister

A

Aalst, Anna van 23
Aalst, Carolina van 24
Aalst-de Vries, Nanette van 24
Aalste, Marie van 24
Aalst, Joseph van 23
Aalst, Mozes van 23
Aalst, Simon van 23
Abrahamson, Bartha 113
Abrahamson, Bertha 114
Abrahamson, Emilie 113
Abrahamson, Emilie (1864), 114
Abrahamson, Felix Pinchas 113
Abrahamson, Felix Pinchas (1870), 114
Abrahamson-Goldsmid, Rosette 113
Abrahamson, Jeannette 113
Abrahamson, Jeannette (1876). 114
Abrahamson, Joseph 113
Abrahamson, Joseph (1877) 114
Abrahamson, Marcus Abraham 113
Abrahamson, Samuel 113
Abram, Heiman (Chaim) 122
Alexander, Auguste 202
Andersen, Hans Christian 127
Athenaeum Boekhandel 14
Athenaeum-Polak & Van Gennep,
uitgeverij 13
Auerbach, rabbijn 192
Au Goût Artistique 75

B

Bachrach, David 196, 198
Bachrach-Dessaur, Bertha 198

Bachrach, Flora 198
Bachrach-Gottlieb, Chancie 195
Bachrach, Hijman 195
Bachrach, Klara 198
Bachrach-Poons, Klara 198
Bachrach, Sientje 197
Bachrach, Thea Henriëtte 195
Ben Ali Libi, Professor 99
Betsalel, De Joodsche jeugdkrant 121
Betsy Warendorf 143
Blaauw, Rozina 160
Blaauw, Simke 34
Blaauw, Tietje 34
Bloemendaal, Jaap 59
Bobbe, Annie 200
Bobbe, Hijman 196
Bok, Hijman de 203
Brink, Lazarus van 97
Brink, Levie van 97
Brink-Stoppelman, Roza van 97
Brink, Wilhelmina van 97
Bruin, Cornelis de 180
Bruin, Simon de 171
Bruin-van Cleef, Mina de 171
Buseck, Otto 75

C

Cats, Roosje 205
Cleef, Abraham Levi van 172
Cleef, Esther van 172
Cleef, Isaac Meijer van 171
Cleef, Isaac van 172
Cleef, Mina van 171

Cleef, Rebecca van 172
 Cleef, Saartje van 172
 Cocadorus 59
 Coevorden, familie Van 41
 Cohen, David 175
 Cohen, Heika 158
 Cohen, Hendrika 60
 Cohen, Juliette (Juil) 89
 Cohen, Levie 90
 Cohen, Martha 117
 Cohen, Sara 90
 Collem, Mathilda van 25
 Collem, Pim van 27
 Collem, René van 27
 Collem, Salomon (Sal) van 25
 Collem, Simon van 25
 Collem-Turfkruijer, Puck van 27
 Colthof, Aron 82
 Colthof, Benjamin Levi 83
 Colthof, Esther 81
 Colthof-Gudema, Liëna 81
 Colthof, Marcus 81
 Colthof-Slager, Esther (Esje) 83
 Coquiote, Gustave 202

D

Davids, Betsy 162
 Davids-Hoofiën, Rosa 160
 Davids, Joachim 166
 De Distel 178
 Degen, Klara 97
 Dekemahuis 29
 Dekema, Juw 28
 De Koning David uithangend 110
 Dessaur, Bertha 198
 Deysel, Lodewijk van 143
 Dijkstra, Fimmie 86
 Dingenthal, Anna 15
 Distel, De 178
 Drukker, Abraham (Bram) 89
 Drukker-Cohen, Juliette 90
 Drukker, Marjan 89

E

Eeghen, Erica van 65
 Eiler, Berthe 197
 Eisenga, Jan 86
 Elias-van Praagh, Rosalie 205
 Elzas-Emanuel, Lina 133
 Elzas, Justus 133
 Elzas, Nathan 133
 Elzas, Roosje 133
 Elzas, Tobias 133
 Elzas, Walter 133
 Emanuel, Lina 133
 Esso, Saartje van 31
 E. van der Vecht, uitgeverij annex
 boekhandel 143

F

Feldberg-Markus, Feige 197
 Fink, Herbert 197
 Fink, Renée 197
 Foppes, Alie 87
 Foto Modern 157
 Frank, Serlina 146
 Franschman, Jacob 116
 Franschman, Louis 116
 Franschman, Salomon 116
 Frateco 14, *zie ook* Vles, Maurits Jacob
 Frebrich, Berta Katalin 78
 Fröbel, Friedrich 10

G

Geismar, Otto 121
 Gelder, Eva van 204
 Gerzon, Eduard 188
 Gerzon-Hildesheim, Rebecca (Betty)
 187
 Gerzon, Izaäk Philip 187
 Gerzon, Jozef Juda 187
 Gerzon, Juda 187
 Gerzon, Jules 187
 Gerzon, Lion 188

Gerzon, Maurits 187
Gerzon, Mirjam (Mietje) 164, 187
Gerzon, Mozes 188
Gerzon, Sara 187
Gijtenbeek, loodgieter Van 78
Goedel, Esther 98
Goldsmid, Rosette 113, 114
Gottlieb, Beile Perl 197
Gottlieb, Chancie 195
Gottlieb-Eiler, Berthe 197
Gottlieb, Hanni 197
Gottlieb, Iro 197
Gottlieb, Malka 197
Groot, Anna de 49
Grünberg, Abraham 119
Gudema, Aron 83
Gudema, Liena 81
Gudema-Schaap, Betje 83

H

Haas, Salomon de 173
Hamel, Anton G. van 130
Hammelburg, Simon 122
Hazard, Nicolas-Auguste 206
Hazeu, Johannes 187
Heijer, Arthur 156
Heijermans, Herman 143
Hellebrekers, familie 78
Hen, Elias Simon 121
Henriques de Souza, Abraham 112
Herpen, Eugène van 150
Hes, Bension Levie 134
Heuff, Adriaan 145
Heymel, meneer 157
Hildesheim, Rebecca (Betty) 187
Hillesum, Etty 130, 158
Hoeden, Andries van der 120
Hond, Dr. Meijer de 118
Hoofiën, Jacob 160
Hoofiën, Jeannette 160
Hoofiën, Lena 160
Hoofiën, Rosa 160

Hoofiën, Sigfried 160
Hotel Stadt Elberfeld 113

I

Isaaks Akker, Rebecca 29

J

Jong, Alida (Aaltje) de 52
Jong, Godfried de 52
Jongh, Johanna Lazar de 113
Jong, Loe de 52
Jong, Mozes (Jaap) de 52
Jong, Nanette (Nanny) de 52
Jong, Sam de 52
Jong, Sint de 87
Jong, Wiepie de 87

K

Keestra, Ype 66
Keijzer, Wilhelmina 68
Kersbergen, Annie C. 130
Klein, Bertie 142
Klein-Frank, Serlina 146
Kleinkramer, Gompert Salomon 38
Kleinkramer, Jacob 39
Kleinkramer, Rozette 43
Kleinkramer, Ruben Jacob 39
Kleinkramer, Ruben Salomon 40
Kleinkramer, Salomon 38
Kleinkramer, Setje 39
Kleinkramer, Simon 40
Kleinkramer, Sophia 39
Klein, Levi (Lodewijk) 146
Klepman, Klara 23
Klerk, Mathilda 25
Klijn, Israël de 207
Knoop-Degen, Klara 97
Knoop, Elizabeth (Bep) 97
Knoop, Jonas Barend 98
Knoop, Jonas (Jopie) 97
Knoop, Lion (Lonny) 97
Knoop-Meijer Hamburg, Elisabeth 98

Knoop, Samuel 97
Kokadorus (Professor, Meester) 59
Konijn, Rachel 165
Korf, Johannes Cornelis 116
Krijn-de Vries, Adriana 125
Krijn, Herman (Hoeta) 130
Krijn, Jacob (Jacques) 125
Krijn jr., Jacques 130
Krijn, Leo 126
Krijn, Sophia Adriana (Sophie) 124
Kromkamp-Dijkstra, Fimmie 86
Kruijf, Cornelia Wilhelmina de 11
Kweekschool voor Onderwijzers en
Onderwijzeressen bij het Lager
Onderwijs, gemeentelijke 161

L

Lagerwey, Hendrica 206
Leefsma, Heiman 84
Leeuw, Abraham (Leib) de 192
Leeuwen, Daatje van 44
Leeuwen, Levi van 205
Leeuw-Gerzon, Mirjam de 164
Leeuwin, Hijman Levie 115
Leijdesdorff, Abraham 29
Leijdesdorff, Bernard 32
Leijdesdorff, Heiman 29
Leijdesdorff, Levie Salomon 29
Leijdesdorff, Louis 31
Leijdesdorff-Pais, Esther 33
Leijdesdorff, Rebecca (Bets) 31
Leijdesdorff, Salomon Levie 29
Leijdesdorff, Sara 34
Lennep, Jacob van 127
Leon, Abraham de 106
Leon, Bela Clara (Betty) de 108
Leon, Clara Bela (Claartje) de 108
Leon, Clara de 106
Leon, Daniël de 105
Leon, Henriëtte de 106
Leon, Jacob de 106
Leon, Jacques de 108

Leon, Joseph de 108
Leon, Judith de 106
Leon-Polak, Branca de 105
Leon, Rachel de 106
Leon, Sara de 106
Leon sr., Joseph de 106
Levie, Gompel de 173
Levie, Vogeltje 98
Liber, Jan 49
Linnewiel, Barend 60
Linnewiel-Cohen, Hendrika 60
Linnewiel, Gompert 59
Linnewiel, Jacob 59
Linnewiel, Leentje 59
Linnewiel, Meijer 59
Linnewiel, Mietje 59
Linnewiel, Sophie 60
Lobatto, Benvenida 112
Lobatto, Esther 112
Lob, Ella Liberta (Elly) 183
Lob, Isaac Samuel 178
Lob, Jacobus 178
Lob, Johanna Eleonora (Annie) 183
Lob, Mozes 178
Lob-Polak, Estella 178
Lobstein, Jacques 134
Lobstein-van Rijn, Alagonda 136
Lob-Wolff, Liberta 182
Loen, Abraham van 207
Loen, Izaak van 118
Lotus, plateelbakkerij 181
Lycurgus, gymnastiekvereniging 89

M

Maijkels, Marianne 164
Maison Silberberg 46
Markus, Feige 197
Maurits Vles 142
May, Alice 51
May, Edith 51
May, Hildegard 51
May, Norbert 51

May-Silberberg, Erica 49
 Meerloo, Philip 131
 Megadlé Jethomim 179
 Meijer Hamburg, Elisabeth 98
 Meijer, Henk 93
 Meijer, Ischa 158
 Meijer, Jaap 117, 158
 Meijer-van Veen, Geertje 93
 Meuleman, Geertruida E.G. 130
 Miranda, Monne de 8
 Mohr, Fritz 51
 Mohr-May, Alice 51
 Mohr, Renate 51
 Mokumse Geniza, De 122
 Molenaar, Eeltje 32
 Mozes, Aäron 117
 Mozes, Aharon 118
 Mozes, Benjamin Wolf 118
 Mozes, Eliazer 117
 Mozes, Geoela Sjoelammieth 118
 Mozes, Mirjam Martha 118
 Mozes, Nechama Penina 118
 Mozes, Ribca Joséfa 118
 Mozes-Vorst, Vrouwtje 119

N

Nagler, Bronislawa (Nuscha) 115
 Nederlandsche Keurboekerij, de 148
 Nederlandsche Uitgevers-maatschap,
 De 144
 Nederlandsch Israëlitisch
 Jongensweeshuis, Megadlé
 Jethomim. 179
 Nederlandse Zionistenbond (NZB) 162
 Neuwitter, Mozes 135
 Nienhuis, Bert 181
 Njálssaga 124

O

Oost-Indisch Huis 110
 ORT (Obshestvo Remeslennogo i
 Zemledelcheskogo Truda) 18

P

Pais, Esther 33
 Palm, Ernst 186
 Palm, Izak 186
 Palm, Marcus 186
 Palm, Mathilde 186
 Palm, Roza 186
 Palm, Samuel 186
 Palm, Samuel sr. 186
 Pampel, Theresia 98
 Pilkes, Jan 101
 Polak, Branca 105
 Polak, Estella 178
 Polak, Johan 8
 Polak, Leo 11
 Polak, Mozes 9
 Polak, Rob 8
 Polak, Rosette 115
 Polak & Schwarz 9
 Polak, Semmy 8
 Polak, Willy 12
 Poons, Klara 198
 Posthumus, Annie 130
 Praagh, Eva van 207
 Praagh, Kaatje van 207
 Praagh, Levi van 205
 Praagh, Rosalie van 205
 Preso, Bernard 115
 Preso, Daniël (Daan) 115
 Preso, Gerrit 115
 Professor Lion Knoop 98
 Prof. Lion Knoop jr. 98
 Puthuis-Smit, Carry 55

R

Ram, Joh. 22
 Rennel, Matje 24
 Roselaar, Anna 25
 Roselaar, Isaac 25
 Roselaar-Klerk, Mathilda 25
 Rosenblatt, Hersz 19

Rosenblatt-Schwarzbart, Frajdla 19
Ruit, Alex van de 152
Rutgers van der Loeff, An 132

S

Sagebiel, Marie 10
Salomon, Flora 47
Salomons, Aron 82, *zie ook* Colthof, Aron
Sanders, Benjamin 113
Sanders, Jacob 113
Sara Polak-Schwarz 8
Schaap, Betje 83
Schmitt, Lilly Betty 74
Schröder, Elisabeth 183
Schwarzbart, Frajdla 19
Schwarz, Sara 8
Schwarz-Vles, Betsy 12
Silberg-de Groot, Anna 49
Silberg, E. 78
Silberg, Erica 49
Silberg, Erika 76
Silberg, Ferdinand 74
Silberg, Flora 77
Silberg, Flori 48
Silberg, Hanneke Fenny 50
Silberg, Heinz Richard 75
Silberg, Oscar 45, 75
Silberg, Rolf 48
Silberg-Salomon, Flora 47
Silberg-Schmitt, Lilly 74
Silberg, Siegfried (Fried) 47
Silberg-van Leeuwen, Daatje 44
Silberg, Victor 76
Silberg, Victor jr. 44
Silberg, Victor sr. 44
Simons, Elisabet 111
Simons, Hartog 111
Simons, Joseph Andries 111
Slager, Bram 158
Slager, Esther (Esje) 83
Sluysen, Meijer 54

Smitt, Aron Daniël Benjamin De 115
Snijders, Carolina 112
Snijders, Gersom Jacob 112
Snijders, Marcus 112
Snijders, Margaretha (Grietje) 112
Snijders, Wed. G.J. 112
Sophie Rosenthal, bewaarschool 160
Speijer, Levie (Wiek) 35
Spier., Alice 130
Spier, Hesther 59
Spier, Julius 131
Spitz, Abraham (Bram) 165
Spitz, David 165
Spitz, Elias 165
Spitz, Frederik (Fré) 165
Spitz-Hoofiën, Lena 160
Spitz, Isaac 165
Spitz, Jacobus (Jaap) 165
Squarrosa, James 59
Stoppelman, Roza 97
Straaten, Simon van 114
Straten-Bachrach, Sientje van 197
Stumpel, Bernardus Hermanus 112
Székely-Lulofs, Madelon 147

T

Tahl, Eleonore (Mädi) 155
Tahl, Friedel 158
Tahl, Gustav Alexander 152
Tahl-Meijer, Margarethe 152
Teijn, Anthonie van (Anton) 202
Teijn sr., Anthonie van 204
Teijn, Levie van 203
Theidel, Agnes (Agi) 17
Theijn-Wolf, Daatje van 203
Tijn, Rachel van 43
Tjerk Hiddes, de 81
Trabak, Adriaan 144, *zie ook* Heuff, Adriaan
Turfkruijer, Puck 27

U

Uschi, Bob 49

V

van Aalst-Klepman, Klara 23
Van Holkema & Warendorf, uitgeverij
142
Vanteyne, Antoine, *zie* Teijn, Anthonie
van
Veen, Geertje van 93
Veen, Teuntje van 54
Vegt, Esther (Ellis) 150
Velleman, Eva 116
Velleman, Jacques 99
Velleman, Michel 99
Verlaine, Paul 202
Verwey, Albert 124
Vles, Abraham 142
Vles, Betsy 12
Vles, Donald 142
Vles-Klein, Bertie 142
Vles, Lodewijk 142
Vles, Maurits Jacob 142
Vles-Warendorf, Betsy 143
Vomberg, Levie Louis 171
Vomberg, Manuel 172
Vomberg, Mietje Rebekka 174
Vomberg, Mozes Hartog Abraham 174
Vomberg, Paulina 174
Vomberg, Racheltje 171
Vomberg-van Cleef, Rebecca 172
Vorst, Vrouwtje 118
Vos, Racheltje 174
Vos, Roosje 53
Vos-Vomberg, Paulina 174
Vries, Adriana de 125
Vries, Baruch de 24
Vries, Jan de 130
Vries, Nanette de 24
Vries-Rennel, Matje de 24
Vries, Roselaar, Anna de 25

VV Schagen 90

VV Sparta 89

W

Wajnsztok, Abram Fajwel 17
Walsem, D.F.L. van 71
Wed. G.J. Snijders 'In Modes' 112
Weinreb, Friedrich 150
Werf, Bauke van der 81
Werf, Steffen van der 81
Wijnkoop, David 57
Wijsenbeek, Abraham 68
Wijsenbeek, Bernard David 70
Wijsenbeek, Elias 70
Wijsenbeek, Flora 72
Wijsenbeek-Keijzer, Wilhelmina 68
Wijsenbeek, Levie Eliazer (Louis) 68
Wijsenbeek, Louis Bernard 70
Wijsenbeek, Samuel Joseph (Sam) 68
Wijsenbeek, Samuel (Sam) jr 70
Willem III, koning 62
Wissema, Jan 87
Wolf, Daatje 203
Wolff, Gertrud Jenny 78
Wolff, Liberta 182
Wolf, Gerard (Gabie) 205

Z

Zarftur, Chaim Hirsch 15
Zarftur, Sara 15
Zimet, Chaim Hirsch 15
Zimet, Erwin 16
Zimet, Hermann, *zie* Zarftur, Chaim
Hirsch
Zimet, Max 15
Zimet senior, Chaim Hirsch 15
Zimet, Sonia 16
Zwaluwnesten, liefdadigheidsvereniging
De 129
Zwarenstein, Sophia 38